

*Кондратенко Ірина Анатоліївна,
аспірантка кафедри теорії та історії культури
Національної музичної академії України
імені П.І. Чайковського*

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ХОРОВИХ ТВОРІВ ПРАВОСЛАВНОЇ ТРАДИЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ «ВЕЛИЧИТЬ ДУША МОЯ ГОСПОДА» МИХАЙЛА ЛИТВИНЕНКА)

Духовно-композиторський доробок керівника Київського митрополичого хору *Михайла Семеновича Литвиненка* (1927–2020) є широко відомим в Україні і за її межами. Із набуттям Незалежності отримали поширення у пресі й унікальні факти біографії митця, а саме пережиті голод, війна, звинувачення в націоналізмі і релігійній пропаганді з подальшим засланням до Сибіру. А після звільнення – існування в умовах тотального знищення Церкви і переслідувань її служителів, що змушувало прямувати до обраної професії надзвичайно довгим і складним шляхом. Відповідно, внутрішній світ автора сповна відобразився в його музиці – глибокій, молитовній, – суттєвих ознаках, без яких вона не реалізується як елемент церковного мистецтва.

Засадничою для творчості майбутнього регента виявилася хормейстерська діяльність поза межами храму. Перебуваючи під контролем органів держбезпеки і не маючи права на постійне місце проживання, М. Литвиненко змінив близько сімнадцяти міст за двадцять років – Ізмаїл, Шепетівка, Миргород, Полтава, Кременчук, де й керував хорами різного виконавського профілю. У такий спосіб він удосконалював навички репетиційної роботи зі співаками-аматорами і професіоналами, здійснював аранжування, на практиці аналізував властивості голосів і художньо виправдані варіанти їх поєднань. Варто зазначити, що Михайло Семенович мав успіх і в цій царині, про що свідчить виступ у Львові одного з колективів, який він очолював, – жіночого ансамблю «Веселка» Полтавської філармонії.

Також віднайдено лист М. Литвиненка до Анатолія Кос-Анатольського із проханням написати для цього ансамблю твір лірико-патріотичного характеру¹. Документ датується 18 лютого 1969 року і зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України [2].

На сьогодні Михайло Литвиненко є автором більше двадцяти композицій. Більшість його партитур – це окремі піснеспіви православної традиції на церковнослов'янські тексти, які не позначені датою написання і є відомими здебільшого з автографів. Означена проблема ускладнює можливість дослідити творчість митця у аспекті еволюції авторського стилю; зауважимо принагідно, що основну частину піснеспівів було створено в період розквіту митрополичого хору – з 1985 по 1992 рік, коли у новому репертуарі відчувалася особлива потреба.

Одним із найбільш відомих творів М. Литвиненка є «Величить душа моя Господа» для мішаного хору і соло альт. Особливості «оркестровки» і наявність яскравого музичного матеріалу зробили його вживаним як у богослужбовому, так і в концертному репертуарі. Піснеспів увійшов до аудіо-альбому митрополичого хору Києво-Печерської Лаври («Піснеспіви Всенічного Бдіння», 1999), і з ним можна ознайомитися безпосередньо в інтерпретації автора. Також є варіант в аранжуванні Віктора Грицишина для чоловічої капели імені Л. Ревуцького, і в цьому ракурсі доречно зауважити щодо привнесених змін, які зробили твір більш ефектним для сцени. Це застосування замість «читка» прийому *montando* (співу без слів), який не вживається у богослужбовій практиці; жіночого соло на фоні чоловічого хору; більш рельєфного нюансування; також привертає увагу концертна манера співу.

Аналізуючи інтерпретації твору, ми дійшли висновку, що для композиторського стилю Михайла Литвиненка характерними є чотириголосна фактура з перевагою в бік акордового викладу, класична гармонічна мова,

¹ Як згадував Михайло Семенович, його пропозиція виявилася відтермінованою внаслідок зайнятості композитора, а також недовгого перебування М. Литвиненка на цій посаді.

повільні темпи, виразні і наспівні мелодичні лінії. У виконавському плані відзначимо застосування сприятливих теситурних умов, подвоєння партій, а також наявність солістів, що є ознакою композиції, яка розрахована на великий склад співаків і відповідні акустичні нормативи. Але особливо варто наголосити на сакральності цієї музики: вона припадає до серця, навіює високі почуття, їй властиві тонка передача канонічного слова засобами вокальної мови, щирість і задушевність. Названі риси одразу привертають до себе увагу слухачів, і тому піснеспіви М. Литвиненка органічно сприймаються в контексті богослужіння або тематичного концерту.

Підсумовуючи вищесказане, зауважимо, що справжню цінність надбання видатного діяча ще не розкрито і не введено до наукового обігу. Важливим у його професійному становленні виявився тривалий період практики, який акумулював у собі роки спілкування з багатьма колективами і викристалізував індивідуальний композиторський стиль. Актуалізація мистецьких ідей Михайла Литвиненка у проекції на сучасний стан православного співу в Україні заслуговує на комплексне вивчення і переосмислення, і тому чекає на свого дослідника.

Джерела:

1. Глушко В. Пою Богу моему... Киев: Издательский отдел УПЦ, 2011. 156 с.
2. Лист Кос-Анатольському А. Й. від художнього керівника ансамблю «Веселка» Полтавської філармонії Литвиненка М. С. із проханням написати музичний твір лірико-патріотичного характеру від 18 лютого 1969 року. ЦДАМЛМ України м. Київ. Ф. 124. Оп. 1. Спр. № 1165. Арк. 1.
3. Михаил Литвиненко : Верил, верую и буду верить непоколебимо! / беседу вёл В. Дятлов. [*Электронный ресурс*]. Режим доступа: <http://archivorthodoxy.com/page-536.html> (дата и время обращения: 15.12.2015. 23:30). Название с экрана.
4. Немкович О. Литвиненко Михайло Семенович // Українська музична енциклопедія : [у 3 т.] / наук. ред. А. Калениченко, Н. Костюк, О. Немкович.

Київ: Вид-во Ін-ту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2011. Т.3. : Л– М. С. 137– 139.

5. Регент: воспоминания и размышления [беседу с М. Литвиненко провели А. Верстюк и А. Лебедев]. // Регентское дело. 2008. №6. С. 55– 63.